

УДК 4 (англ)

“КОРРЕКТИВ КУРС” ЛИНГВОДИДАКТИК ТУШУНЧАСИНИНГ ИЛМИЙ ТАЛҚИНИ

п.ф.н. Ф. Икромхонова, кат. ўқит. Х. Сатторов
Тошкент тўқимачилик ва енгил саноат институти

Ушбу мақолада техника олий ўқув юртлирида чет тил ўқитишида корректив курснинг ўрни ва унинг лингводидактик тушунчаси берилган.

В этой статье рассматривается роль коррективного курса и лингводидактическое понятие данного курса в процессе обучения иностранному языку в технических вузах.

The role of remedial course and its linguistic and didactic conception in the process of foreign language teaching in technical higher education institutes are performed in this article.

Ўзбекистон Республикаси мустақиллиги даврида таълим назарияси ва амалиётини халқаро стандартлар даражасига кўтариш йўлида муҳим қадамлар кўйилди, жумладан бу йўналишда кенг миқёсда илмий-тадқиқот ишлари олиб борилмоқда. Давлат таълим стандарти (ДТС), ўқув дастурлари, дарслик ва қўлланмалар яратилди ва ўқув-тарбия жараёнига татбиқ этилди.

Ижтимоий-гуманитар фанларни ўқитиш методикаси доирасида чет тилларни ўргатиш тарихи, назарияси ва амалиёти масалалари бўйича ҳам кўплаб тадқиқотлар ўтказилмоқда. Муайян чет тил (масалан, инглиз тили) ўқитиш илмида таҳлилга тортиладиган муаммолар орасида нолисоний олий ўқув юрт(лар)и биринчи курс талабаларига “Корректив курс“ ўтиш алоҳида эътиборга моликдир. Бунинг туб моҳиятини куйидаги асосий омиллар билан боғлиқ ҳолда очиқ бериш мумкин: 1) академик гуруҳ талабаларининг ўрганадиган чет тил (мас., инглиз тили)дан олдин олган билим, кўникма ва малакалари таркибида сезиларли фарқланиш кўзга ташланади; 2) чет тил машғулотлари давомида уларнинг бу предметни ўрганишга бўлган мотивацион ўзига хослиги намоён бўлади; 3) нолисоний ОЎЮ ДТС ва ўқув дастури талабларига жавоб берадиган нутқий савияни таъминлашда мазкур фарқланиш ва ўзига хослик тегишли монелик кўрсатиши табиий ҳолдир; 4) чет тил таълимини ташкил қилишда ўқитувчиларга ёрдам берадиган яроқли корректив курс методикаси ишлаб чиқилган эмас; 5) бу соҳада тўпланган назарий ва амалий маълумотлар эса кўпинча чалғитувчи характерга эга.

Кўп йиллик педагогик тажрибамиздан ва мавжуд илмий манбаларнинг таҳлилидан аён бўладики, I курс талабаларига чет тил ўргатиш уларнинг лисоний ва нутқий компетенциясини “яқинлаштириш”дан бошланади, яъни аъло, яхши ва ўрта даражали билим соҳибларига индивидуал ёндашиш йўли билан уларни мазкур олий таълим муассасаси учун тасдиқланган чет тил ДТС ва ўқув дастури талабларини бажаришга тайёрлаш босқичидан ўтказилади. Бу дегани, академик гуруҳ жамоаси бир-бирлари билан чет тилда нутқий мулоқот қила олиш лаёқатига эга бўлсин. Бунинг учун, биринчи навбатда, ўрта таълим дастурий материалларини жадал суратда такрорлаш, бошқача айтганда, коррекция қилиш ва янги ўқув материални пухта ўзлаштириш зарур бўлади. Бундай ўзига хос машғулотлар мажмуи лингводидактика терминологиясида *корректив курс* аталмиш умумий ном билан истифода қилинади.

Шундай қилиб, корректив курс термини (тушунчаси)ни илмий таҳлил қилишга киришамиз. Терминнинг талқинталаб жиҳатлари, назаримизда, қуйидагиларни қамраб олади:

- Термин таркибидаги “корректив” сўзи (этимологияси *лотинча* correctio) “тўғрилаш, тузатиш” маъносини билдиради, иккинчи компоненти (“курс”) эса (*лотинча* cursus) ҳаракат, югуриш, йўналиш кабиларни ифодалайди. Содда қилиб айтганда, чет тилдан корректив курс термини “йўл қўйилган камчиликларни бартараф этиш мақсадида бажариладиган ўқув амаллари мажмуи” маъносида қўлланилмоқда.

- Лингводидактика терминологиясида корректив (*русчада* коррективный, корректировочный, корректирующий) курснинг энг сўнги таърифи мана бундай берилган: “Талабалар нутқида юз берадиган типик хатолардан келиб чиқиб, уларнинг кўникма ва малакаларини коррекция қилиш (тўғрилаш, тиклаш)га қаратилган қисқа муддатли таълим жараёни”. Таъриф мазмунидан аён бўладики, кўникма ва малака аввал шакллантирилган, лекин бугунга келиб, уларнинг дастур талаблари даражасида эмаслиги, демак, махсус машқлар ёрдамида тиклашга эҳтиёж пайдо бўлганлиги ҳақида сўз бормоқда.

- Ҳосил бўлган кўникма ва малакаларнинг у ёки бу даражада “бузилганлиги” туфайли коррекцияга муҳтожлик сезилади. Чунки ўқув курси мазмунини юқори поғонага кўтариш/кўтармаслик мавжуд кўникма ва малакаларнинг пухталиги ёки бузилганлиги билан тўғри пропорцияни ташкил этади. Бу дегани, чет тилда нутқий малака (унинг таркибида лисоний кўникма)лар кейинги босқич учун “пойдевор” вазифасини ўташи муносабати билан аввалгиларга узвий боғланмоғи лозим.

- Коррекцияталаб лисоний объектни ўрганиб таҳлил қилиш йўлида тажрибавий тўхтам (*русча* экспериментальный срез) ўтказиш зарурияти туғилади. Бошқача қилиб айтганда, биринчи курс талабаларининг ҳозиргача олган билим, кўникма ва малакаларидаги “етишмовчиликлар”ни аниқлаш даркор бўлади. Ўқув жараёнида содир этиладиган нутқий хатоларни лингводидактик тасниф қилиш йўли билан бундай вазифа бажарилади.

- Корректив курс мазмунини белгилаш учун талабаларнинг чет тилда йўл қўядиган типик хатоларини бартараф этишга мўлжалланган машқлар тизимини яратишга тўғри келади. Ўзлаштирилиши қийинчилик туғдирадиган лисоний бирликларнинг номенклатураси (таснифланган рўйхати)ни тузиш мақсадга мувофиқ тушади.

- Муҳокама қилинаётган “Корректив курс” терминининг қисқача талқини якунида шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, унинг маъно-мазмунини яққол тассавур этиш бир қатор лингводидактик тушунчаларни таҳлил қилиш орқали руёбга чиқарилади. Улардан энг асосийси чет тил ўқитишнинг қайси методик ёндашуви доирасида корректив курс ўтказиш масаласидир.

Сўнги йилларгача бу муаммога субъектив ёндашув кузатилган. Бундай бўлиши аксарият лингводидактлар ва амалиётчи ўқитувчиларга тушунарли ҳолдир. XX аср ўрталаригача тилни система ҳолида ва нутқ дихотомияси (Ф. де Соссюр) назариясига асосланиб ўргатиш қоида тусини олган.

Ўтган аср охириги чораги ва асримиз биринчи декадаси оралиғи чет тил ўқитиш методикасида янги даврнинг бошланиши ҳисобланади, янада аниқроқ ифодалаганда, коммуникатив-когнитив методика оммалашиб бормоқда. Бу ҳақда тўхталишдан муддао шуки, замонавий методик йўналиш корректив курс мазмунининг кескин ўзгаришига туртки бўлмоқда. Бинобарин, “коммуникатив-когнитив ўқитиш” терминини изоҳлашга эҳтиёж туғилади.

Таниқли методист Е.И. Пассов “Чет тил ўқитишнинг коммуникатив методи” терминини рус лингводидактикасида истеъмолга киритган. Тўғрироғи, бу олим ушбу

методнинг Россиядаги фаол тарғиботчисидир. Аслида коммуникатив тил ўргатиш ғояси ўтган аср иккинчи ярмида инглиззабон методистлар томонидан илгари сурилган. Коммуникатив метод терминига энг янги таърифлардан бири мана бундай берилган: чет тилни мулоқот мақсадларида нуткий мулоқот орқали ўргатиш усуллари дир.

Талабаларнинг бир-биридан фарқ қиладиган хусусиятлари когнитив психологлар томонидан аниқлаб берилди, улардан айримларини санаб ўтаемиз: умумий ақлий (интеллектуал) қобилиятлар – туғма ёки орттирилган; асосий интеллектуал қобилиятлар – идрок қилиш тезлиги, фикрни сўз билан ифодалаш лаёқатлари, талқин қилиш даражаси, фикрлаш теранлиги, хотира; когнитив (билиш) тоифаси; ахборот тўплаш бўйича (кўрув, эшитув, сенсомотор) билиш афзалликлари; бош мия ярим шарларининг устун томонлари – чап ярим шар – таҳлил (анализ)га мойиллиги, ўнг ярим шарнинг синтез қилиш (умумлаштириш)га мойиллиги; атрофдаги муҳит (шовқин, ёруғлик, харорат)ни сезувчанлик ва х.к.

Чет тил ўрганишда талабаларнинг икки когнитив турларини фарқлаш, яъни, бир томондан, контекстдан ташқари ўқув материални жадваллар ёки сўзларнинг рўйхати бўйича осон таҳлил қила оладиганлар ва, иккинчи томондан, контекстдан ёки кўргазмали воситалардан фойдаланиб, тил бирликларини яхшироқ ўзлаштирадиганларга алоҳида-алоҳида эътибор бериш анча муҳимлигини таъкидлаш жоиздир.

Тил ўргатишнинг когнитив назарияси етакчи намояндалари (У. Риверс ва б.)нинг лингводидактик ғояларига биноан онглилик принципига риоя қилиш зарур ва ўрганилмиш чет тилнинг она тилидан фарқ қиладиган ходисаларини махсус тушунтириш талаб қилинади. Демак, ўхшаш ходисаларни ўргатишда тушунтиришга ҳожат қолмайди. Ҳозирги терминологияда айтсак, уларни ўзлаштиришда фацилитация (транспозиция) амал қилади. Эслатиб ўтмоқчимиз, бихевиористик ёндашувда тилни интуитив тарзда ўргатиш тавсия қилинган эди. “Чет тил ўқитишга ёндашув” терминини инглиззабон методист Э. Антони таърифига кўра “тил хусусияти ва уни эгаллаш жараёни ҳақидаги ўзаро боғлиқ ва бир-бирини тақозо этадиган тасавурлар мажмуининг амалиёти” тушунилади.

Юқорида баён этилган илмий-лингводидактик мулоҳазаларга мухтасар яқун ясаб, мана бундай хулоса қилиш мумкин: коммуникатив-когнитив ёндашув бўйича чет тил ўргатилганда, биринчидан, нуткий мулоқотни ўргатиш устувор вазифа саналади, иккинчидан, ўрганилаётган тилдаги лисоний ходисаларнинг интерференцион қийинчилик тугдирадиганлари махсус тушунтирилади ва бериладиган қондалар амалий характерга эга бўлади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. С.Л. Герасименко. Формирование коммуникативной культуры будущего медицинского работника в процессе изучения иностранного языка: Дис. ... канд. пед. наук. – Курск: КГТУ, 2007. – 282 с.
2. Э.М.Гжаниянц, Л.Г. Стабунова. Коррективный фонетико-речевой курс: Пособие для студентов. – Изд. 3-е. – Ленинград: Просвещение, 1974. – 159 с.
3. Л.А. Горышник. Вводный-фонетический курс английского языка: Пособие для работы на начальной учебной-установочной сессии. Для студентов-заочников I курса пединститутов и факультетов иностранных языков / Под ред. В.А. Васильева. – Москва: Учпедгиз, 1957. – 160 с.
4. П.Б. Гурвич. Теория и практика эксперимента в методике преподавания иностранных языков. – Владимир: ВГПИ, 1980. – 102 с.